

РОЗДІЛ 6
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ
ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

УДК 332.1:330.342

РЕГІОНАЛЬНІ СОЦІО-ЕКОНОМІЧНІ СИСТЕМИ УКРАЇНИ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ДЕФІНІЦІЇ

Панчук Олександр

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука» (м. Рівне, Україна)

Науковий керівник: Коваль Л. А.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та фінансів
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука» (м. Рівне, Україна)

Анотація. У статті здійснено ґрунтовний теоретико-методологічний аналіз сутності регіональних соціоекономічних систем України. Розкрито зміст і структуру базових понять та економічних категорій, що характеризують просторово-економічну організацію регіонів, а також взаємозв'язки між соціальними, економічними, інституційними та екологічними складовими систем. Здійснено порівняльний аналіз сучасних наукових підходів до трактування дефініції соціоекономічної системи. Визначено ключові властивості PCEC, а також актуальні напрями їх дослідження. Обґрунтовано значення таких систем для забезпечення сталого регіонального розвитку України в умовах євроінтеграції, децентралізації та геополітичних викликів. Окреслено напрями подальших досліджень, зокрема вивчення впливу цифровізації, воєнних чинників і екологічної трансформації на регіональні соціоекономічні системи.

Ключові слова: регіональна соціоекономічна система, теоретичні підходи, економічні категорії, просторовий розвиток, децентралізація, сталий розвиток, територіальна структура, економічна безпека.

Abstract. The article provides a comprehensive theoretical and methodological analysis of the essence of regional socio-economic systems (RSES) in Ukraine. It discloses the content and structure of basic concepts and

economic categories that describe the spatial and economic organization of regions, as well as the interrelation between social, economic, institutional, and environmental components of the systems. A comparative analysis of modern scientific approaches to the definition of a socio-economic system is conducted. The key properties of RSES are identified along with current research directions. The article substantiates the importance of such systems for ensuring sustainable regional development in the context of European integration, decentralization, and geopolitical challenges. Prospective areas for further research are outlined, particularly the study of the impact of digitalization, military factors, and ecological transformation on regional socio-economic systems.

Keywords: regional socio-economic system, theoretical approaches, economic categories, spatial development, decentralization, sustainable development, territorial structure, economic security.

У сучасному глобалізованому світі ефективне функціонування та розвиток регіональних соціо-економічних систем (РСЕС) є ключовим чинником сталого розвитку держави загалом. Україна, як країна з територіально неоднорідною структурою господарства, соціальних умов та інфраструктурного забезпечення, має об'єктивну потребу у формуванні цілісної регіональної політики на основі науково обґрунтованих уявлень про сутність та особливості функціонування РСЕС.[1]

У реаліях трансформації соціально-економічних процесів в Україні особливого значення набуває дослідження регіональних соціо-економічних систем (РСЕС). Розуміння сутності та структури РСЕС є необхідним для формування ефективної регіональної політики та забезпечення сталого розвитку регіонів.

Розвиток регіональних соціоекономічних систем (РСЕС) є одним із ключових викликів сучасної соціально-економічної політики України. У зв'язку з децентралізацією влади, територіальною реформою, посиленням інтеграційних процесів та деструктивним впливом воєнних дій, значно зростає потреба в науковому обґрунтуванні нових підходів до аналізу, оцінки та управління РСЕС. Зростаюча нерівномірність розвитку регіонів, поглиблення демографічних і трудових дисбалансів, необхідність цифрової трансформації та екологічної адаптації вимагають чіткого розуміння природи РСЕС як складного багатоаспектного об'єкта дослідження.[2]

Теоретична невизначеність та відсутність єдиного підходу до трактування дефініцій і базових категорій РСЕС ускладнює розробку ефективної регіональної політики та механізмів стратегічного управління на місцевому рівні. У цьому контексті дослідження сутності, структури, властивостей і методологічних основ аналізу РСЕС є вкрай актуальним.

Поняття «соціоекономічна система» трактується в науковій літературі як інтегральна категорія, що охоплює економічні, соціальні,

інституційні, демографічні, екологічні та управлінські компоненти суспільства. Її особливість полягає в постійній взаємодії суб'єктів економіки та населення, ресурсів і території в умовах динамічних змін.[1]

А у загальному сенсі поняття «соціально-економічна система» розглядається як сукупність ресурсів і економічних суб'єктів, що утворюють єдине ціле, взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою в сфері виробництва, споживання, обміну та розподілу [2]

Науковий інтерес до цієї тематики зростає у зв'язку з необхідністю адаптації регіонів України до нових економічних реалій, децентралізації влади, інтеграції у європейські структури, а також реагування на виклики війни, депопуляції та нерівномірності просторового розвитку.

У контексті регіонального розвитку, РСЕС визначається як частина цілісної соціальної та адміністративної системи, що має власну господарську спеціалізацію та характеризується певними соціально-економічними процесами [4].

Метою дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування поняття регіональної соціоекономічної системи як об'єкта соціально-економічного аналізу та розробка узагальненої дефініції з урахуванням сучасних викликів регіонального розвитку України.

Завдання дослідження:

Проаналізувати сучасні наукові підходи до визначення соціоекономічної системи в регіональному контексті.

Визначити ключові ознаки, властивості та компоненти регіональної соціоекономічної системи.

Уточнити дефініції базових понять і категорій, які описують функціонування РСЕС.

Обґрунтувати актуальність та значення системного підходу до аналізу регіонів у сучасних умовах.

Виявити напрямки подальших досліджень та наукових розвідок у сфері регіональних соціоекономічних систем.

У науковому дискурсі поняття «регіональна соціоекономічна система» активно досліджується українськими та зарубіжними вченими. Зокрема:

– *О. І. Амоша* [Інститут економіки промисловості НАН України] розглядає РСЕС як територіально-організовану систему з властивостями відкритості та динамізму[1].

– *С. І. Дорогунцов* акцентує увагу на ієрархічності систем, де регіон виступає підсистемою національного господарства з власною специфікою функціонування[4].

– *Л. В. Проданова та Д. А. Забаріна* досліджують поняття «соціально-економічна система» як взаємодію економічних та соціальних підсистем, де важливу роль відіграє механізм саморегуляції.[2]

– *Міжнародні дослідження*, зокрема в межах ОЕСР, трактують РСЕС як базову одиницю просторового управління з фокусом на кластерах, людському капіталі, стійкості до криз[1].

Згідно з підходом, запропонованим Л. В. Продановою та Д. А. Забаріною, соціально-економічна система є сукупністю об'єктів, що взаємопов'язані, взаємодіють між собою і утворюють єдине ціле, що набуває властивостей, які не притаманні окремим елементам[2]/

Однак залишається *ряд недостатньо досліджених аспектів*, зокрема [3]:

- інтеграція *екологічного чинника* в моделі РСЕС;
- вплив *військових дій* на просторову трансформацію соціоекономічних систем;
- *методики оцінки ефективності РСЕС* з урахуванням людського капіталу;
- цифрова трансформація РСЕС у контексті регіонального розвитку.
- РСЕС характеризується наступними основними ознаками:
 - Цілісність: всі елементи системи взаємопов'язані та взаємодіють для досягнення спільних цілей.
 - Відкритість: система взаємодіє з зовнішнім середовищем, включаючи інші регіони та національну економіку.
 - Динамічність: система здатна до змін та адаптації в умовах зовнішніх та внутрішніх впливів.
 - Ієрархічність: наявність підсистем різного рівня (економічна, соціальна, екологічна тощо), які взаємодіють між собою.

До основних економічних категорій, які описують процеси в РСЕС, належать[3]:

- *територіальний поділ праці;*
- *економічна спеціалізація регіону;*
- *ресурсозабезпеченість;*
- *інфраструктурна забезпеченість;*
- *інвестиційна привабливість;*
- *економічна ефективність;*
- *сталий розвиток;*
- *кооперація і конкуренція між регіонами.*

Ці категорії дають змогу оцінювати структурні зміни в РСЕС, ефективність регіональної політики, конкурентоспроможність та інноваційний потенціал.

На основі аналізу існуючих підходів, РСЕС можна визначити як складну, відкриту, динамічну систему, що функціонує в межах певного регіону, включає в себе сукупність економічних, соціальних, екологічних та інституційних підсистем, які взаємодіють між собою та з зовнішнім

середовищем, забезпечуючи розвиток регіону та його інтеграцію в національну та глобальну економіку.

Таким чином, регіональні соціоекономічні системи виступають складними багатоаспектними утвореннями, що об'єднують економічні, соціальні, політичні та просторові процеси в межах певної території. Їхня ефективна функціональність є запорукою загального розвитку держави.

Визначення сутності РСЕС має не лише теоретичне, але й практичне значення, зокрема для[2]:

- формування збалансованої регіональної політики;
- прогнозування економічної безпеки регіонів;
- забезпечення стійкості до зовнішніх і внутрішніх шоків;
- управління міграційними, демографічними, інфраструктурними та ресурсними потоками.

Отже, розуміння сутності та структури РСЕС є ключовим для формування ефективної регіональної політики в Україні. Узагальнене визначення РСЕС дозволяє враховувати комплексність та багаторівневість регіональних процесів, що є необхідним для забезпечення сталого розвитку регіонів та країни в цілому.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці інтегральної моделі оцінки функціонування РСЕС, включаючи соціальні індикатори, цифровізацію та екологічні параметри, що дозволить створювати більш адаптивні, стійкі та інноваційно-орієнтовані регіони.